

Yeni bir tiyatro, yeni bir deneme

Kemal ÖZER

Bu ay içinde İstanbul'da yeni bir tiyatro, perdesini açmaya hazırlanıyor. İlk olarak Brecht'in «Faşizmin Korku ve Sefaleti» (Furcht und Elend des Dritten Reiches) adlı oyunu sergileyecek olan bu yeni tiyatronun adı: Birlik Sahnesi. Sanat anlayışıyla olduğu kadar, kuruluşuyla ve amaçlarıyla da ilginç bir topluluk. Özellikle kuruluşlarının niteliği, Türkiye için yeni ve ilginç bir deneme sayılmalı. İşçi sınıfının bakış açısını savunan bir sanat yapma saviyle kurulmuş özel tiyatroları bekleyen çelişkiyi ortadan kaldırmak istiyorlar. Toplumumuzdan bunun yolunu kooperatifleşmede gören, sanat anlayışları da aynı odağın (Brecht anlayışının) çevresinde birleşen kişiler bir araya gelip bu denemeye girişmişler. Birlik Sahnesi, Birlik adıyla kurulan kooperatifin yalnızca bir dalı. Zamanla ve geliştikçe başka etkinlik dallarına da el atacak bu girişim.

Özel tiyatroların çelişkisi

Kurucular arasında yer alan tanınmış oyun yazarı ve yönetmen Vasıf Öngören, özellikle son yıllarda özel tiyatrolar birbiri ardına kapanırken niye böyle bir girişimde bulunduklarını şöyle açıkladı:

«Tiyatroların dışardan bakınca gözükmeyen ikili bir karakteri vardır. Bunlardan az gözükeni, bir ticaret yeri olması. Öteki ise herkesin gördüğü sanatsal işlevi. Sınıfsal bir tutumu olan tiyatrolar için ilk ağızda bu, gözden kaçmayan bir çelişki. Bir yandan işçi sınıfının bakış açısını savunan sanat yapmaya çalışırken, öte yandan bir ticari kuruluşun özel mülkiyeti söz konusu. Bu anlamdaki tiyatrolar için batmanın tohumu bu çelişkide yatıyor. Kurulduğu anda, kendi içinde düğüstse, ölüme mahkûm oluyor. Resmi tiyatrolarda ise işçi sınıfını savunan bir tiyatro yapma olanağı zaten yok. Biz tiyatrocular olarak bu çelişkiye bir kooperatif kuruluşla çözüm denemesine giriyoruz. Çalışanlar, işe memurundan rejisörüne kadar eşit paylı ortağı bu kuruluşun. Başka kuruluşlarla, sendikalar, odalar, dernekler, öteki tiyatrolar vb ile de ilişki kurmak, hatta her dalda tek tek sanatçılarla da ilişki kurmak, ortaklığımıza çağırarak istiyoruz. Mülkiyeti büyük ölçüde yaygınlaştırarak bu çelişkiye bir çözüm arıyoruz. Ticari nitelik ancak böyle bir kuruluşla ikinci plana düşürülebilir kanısındayız. Girişimimizin ikinci yanı da, özel yoldan başka bir yolun bulunmamasına dayanıyor. Yani resmi tiyatrolarda istediğimiz gerçekleştirme olanağı yok.»

Brecht'le gelişen sanat anlayışı

«Amaçlarınız nedir? Öteki özel tiyatrolardan farklı bir görüş getiriyor musunuz?»

«Getiriyoruz gibi bir savımız yok. Ama getirimin gerekli olduğuna inanıyoruz. Alışlagelen tiyatro, kim ne derse desin, içinde ne gibi düzeltmeler yapılsa yapılınsın, bunu kullananların niyetleri ne olursa olsun, bir burjuva tiyatrosudur. Bu, yalnızca oyunların karakterinden değil, (sözgelimi Gorki'nin oyunları da burjuva tiyatrosu esaslarına göredir), tiyatro sanatının estetik izdüşümü Brecht'le birlikte tiyatrodan ayrılmıştır. Handiyse tüm öbür sanat dalları için bir kaynak, bir çıkış noktası olmaktadır Brecht'le gelişen sanat anlayışı. Biz inanıyoruz ki işçi sınıfının görüşlerinin estetik izdüşümü Brecht'ten geçmektedir. Bu anlamda amacımız burjuva sahnesini değiştirmektir. Ancak böyle bir değişimin ardından yeni bir tiyatronun gelmesi beklenebilir. Bu arada seyircinin değiştirilmesi var. Her iki anlamda da doğ-

ru. Biri, işçinin doğrudan doğruya seyirci haline gelmesi. İkincisi de işçinin ve tüm seyircinin bakış açısının değiştirilmesi. Brecht anlayışı bunu amaçlamaktadır «Dünyanın değişebilirliğini, değişmesi gerektiğini ve değiştirmenin tadını» vaad etmektedir.»

Burjuva sahnesini değiştirme

«Şimdiye değin bu doğrultuda tiyatro deneyleri oldu. Bunlar sizce başarısızlığa mı uğradı, ya da nereye değin başarılı oldular?»

«Hem başarıdan, hem başarısızlıktan söz edilebilir. Başarısızlık, özel olarak sürekli olamamaktan, genel olarak hareketin niteliğinden geliyor. Dış ortamın militan bir niteliği olduğu dönemde bu aynen sahnelerle de vansıdı. Tiyatrocuların bir devrimci olarak bilinçlenmelerine belki yardımı oldu bunun. Ama tiyatro yönünden bilinçlenmelerine engel oldu. Nitekim şimdi tiyatroların daha serinkanlı oluşları da bu görüşümüzü doğruluyor. Yine bu arada bir şeyi de söylemek gerekir. 12 Mart döneminde özellikle Yılmaz Onay, Brecht'i yürüten, o dönemde bile geçerliğini gösterebilen bir arkadaşdır. Aynı zamanda Dostlar Tiyatrosu, Ankara Sanat Tiyatrosu da mükadele yönünden, varlıklarını sürdürerek olayın serinkanlılık kazanmasını sağladılar. Tiyatro olarak bilinçlenmenin somut örnekleri bunlar. Sonuç olarak da bu sahnelerin Brecht'e' eğilmeleri ortada. Gerçi bizim gibi kayıtsız şartsız savunur durumları yok. Ama bu noktanın altına artık düşülemez. Hiçbir devrimci tiyatrocular, «Brecht modadır», «Brecht Almandır» vb sudan gerekçelerle bu olayı atlayamaz. Bu konuda başarı ise şöyle özetlenebilir: Bir süreç içinde burjuva sahnesinin işçi sınıfı sahnesine dönüştürülmesi ve işçi sınıfıyla doğrudan alışverişini kurabilmesi. Kuruluş olarak, bu sürecin burjuva sahnesini değiştirme aşamasındayız. Bütün bu sürecin hepsini biz gerçekleştiririz de demiyoruz.»

Geniş işbirliği ve yeni tasarılar

«İlk sergileyeceğiniz Faşizmin korku ve Sefaleti oyununu hakkında bilgi verir misiniz?»

«Brecht'in bu oyunu AST'ta «Hitler Rejiminin Korku ve Sefaleti» diye oynadı. Bu yapıt, 24 bağımsız oyundan oluşur. Tiyatrolar bu başlık altında bu oyunlardan belirli sayıda seçerek oynarlar. Biz bunlardan dokuzunu seçtik. Ayrıca bir ek çalışma yaptık. Türkiye'de, basta DİSK mitingi, devrimci kuruluşların bildiri, en büyük siyasal partinin de işaret ettiği bir faşizm tehlikesi söz konusu. Geniş halk yığınlarının örnekte faşizm kimin işine yarar, nasıl iktidara gelir, bunu tartışalım dedik. Bu anlamda bir araştırma oyunu oldu yaptığımız. Bunun gerekli olduğuna inanıyoruz. Oyunu Ali Taygun sahneliyor. Mehmet Müftü, Güler Ökten, Vasıf Öngören, Ali Sait, Oktay Sözbir, Aydan Sürmercan ve Meral Taygun rol aldılar. Dekorlarını Vasıf Öngören çizdi. Genel yönetim işlerimizde de Handan Selçuk görevli.»

«Sonrası için tasarılarınız nedir?»

«Gelecek çalışma, anti faşist şiirlerden oluşan bir şiir gösterisi olacak. Bildiğimiz şiir matinesi gibi değil. Sahne gösterisi olarak bir çalışma. Her şiiri kendi başına sahne öğelerine bölmek ve sahne üzerinde bütünlemek, böylece birer gösteri niteliği kazandırmak istiyoruz. Oyunculuk, müzik, resim, fotoğraf vb araçlarla destekleyerek. Bir yandan da, Brecht'in «Sezuan'ın İyi İnsanı» nı hazırlıyacağız. Bu hazırlık sırasında, genç işçileri de tiyatro için yetiştirmek istiyoruz. Bunlardan istenen düze ulaşmaları üstelik ödentisi almadan kooperatife üye yapıp hem bu oyunda, hem de gelecek yılki çalışmalarımızda aramıza alacağız. Ayrıca sahne dışında başka kuruluşlar oluşturup dergi ve başta Brecht'ten olmak üzere kitap yayınına başlamayı, düzenli bir işçi korosu kurmayı, şiir gösterilerini sürdürmeyi, fuayemizi resim, heykel vb sanatlar için sergi salonu haline getirmeyi, Brecht anlayışına uygun film yapımlarına her bakımdan destek olmayı tasarılarımız arasında sayabilirim.»